

Expo '96 területének vizuális-esztétikai értékelése

Az EXPO '96 térségére készített tanulmányt vizsgálati, értékelési és javaslati részekre osztottan állítottuk össze. Az első és a második fejezetben a világkiállítási céltól elvonatkoztattunk, a harmadikban a „világkiállításra” tettünk tájképi, valamint vizuális-esztétikai szempon-tok szerint tájrendezési, tájökölógiai, környezetóvó javaslatokat.

Vizuális-esztétikai tájvizsgálat

Az alfejezetet három részre, a táji kritériumok vizsgálatára, a területegységek szöveges minősítésére, valamint a látványt befolyásoló hatásokra és térrendszerekre tagoltuk.

Táji adottságok

A tájképi potenciál meghatározására kidolgozott és a Duna főváros feletti szakaszán jól bevált tájértékelési módszer alkalmazhatatlannak bizonyult. Az ok: „nincsenek értékelhető táji adottságok”!

Értékelhető táji adottságok, természetközeli elemegyüttesek helyett, a befolyásoltság, a rendkívül nagymértékű változás, a művi elemek túlsúlya érezhető, látható mindenütt.

Lágymányos-Észak-Csepel térsége tipikusan városperem. Városperem, amely „küzdőtér”, „forgószínpad” és „senki földje” egyaránt.

Területegységek

A Lágymányos-Észak-Csepel „kiállítási” területen öt városképi részt különböztettünk meg.

A pesti oldalon

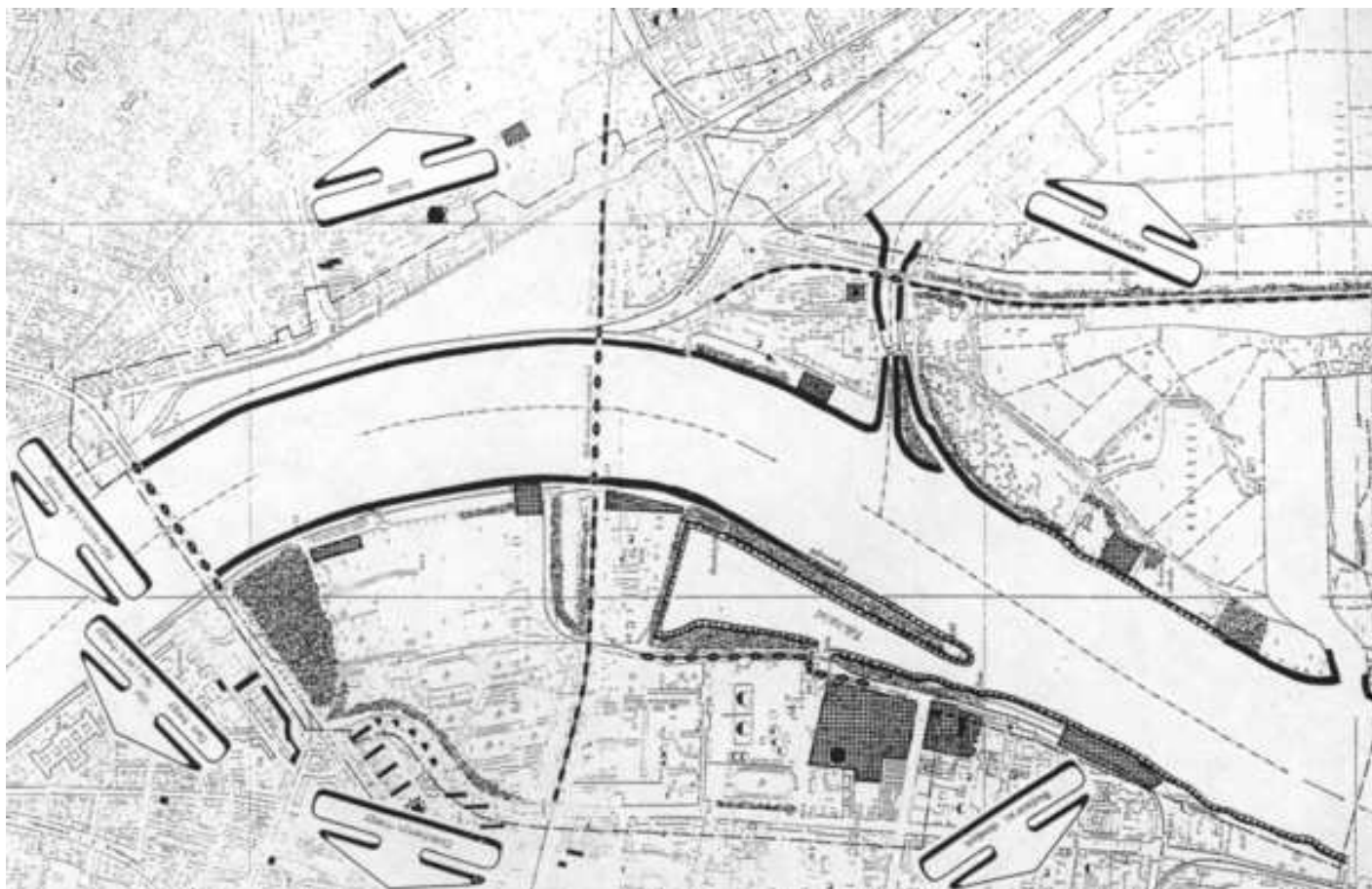
- a Ráckevei (Soroksári)-Duna és a Petőfi híd közötti partmenti sávot, valamint
- a Csepel-sziget északnyugati csúcsát.

A budai oldalon

- a Petőfi híd és a Déli összekötő vasúti híd töltése közötti területet (Lágymányosi part),
- a Téli kikötőt és környékét, valamint
- a lágymányosi iparterületet.

Látványhatás, térrendszer

Az egyes tájrészletek, tájegységek látványa a nézőpont megválasztása szerint eltérő. Vannak felületek, építmények, amelyek több helyről, majdnem „mindenhonnan” láthatók, míg mások csak egyes pontokról vagy egyáltalán nem. Az egyes felületek látványának jelentősége attól függ, hogy több vagy kevesebb, illetve csak egy-egy helyről láthatók. A sok helyről feltáruló felületek az összbenyomás, a vizuális hatások kialakulásában meghatározóak (259. ábra).

259. ábra - Látványhatás vizsgálata (Csemez–Kollányi: Vizuális-esztétikai vizsgálat és tájképi potenciál meghatározás Lágymányos–Észak-Csepel térségében, 1991)

„Táji” adottságok hiányában a látványhatások vizsgálatát más értelmezésben kellett elvégezni. A művi létesítmények túlzó aránya miatt a látványban a műszaki elemgyüttesek dominálnak.

Megkülönböztettünk

- felszíni elemet (partfal, rézsű),
- felszín feletti földművet (vasúti és HÉV töltés),
- felszín feletti műtárgyat (híd, zsilip, távhővezeték),
- kimagasló épületet, építményt (MAHART, VITUKI, hőerőmű, gabonatóroló, kémény, cementsiló, kavicsbunker és depó).

A természeti elemgyütteseket a növényfalak (fasor, galériaerdő), valamint a horizonton megjelenő hegyek látványa jelenti.

A Duna mentén a terek sajátos együttese és egymásutánja alakult ki. A terek, térrendszerek jellegét alapvetően a geomorfológiai adottságok, a borítottság, illetve a területhasználati módok határozzák meg.

A térrendszert a Duna alapvetően meghatározza („főtér”). A Duna mentén a MÁV-pályaudvaron, a Kvassay-zsilip térségében, a Csepel-sziget egykor kertészeti hasznosítású felületein, továbbá a lágymányosi parton és a Téli-kikötő öblében nagyobb, összefüggő lokális terek alakultak ki. Belső tereknek az üzemek, intézmények udvarait, a Petőfi híd melletti parkot, az egyetlen megmaradt galériaerdőt és az épülő új szabadkikötő medencét tekintettük.

A beépítés jellegéből adódóan az utak mentén sajátos térfolyosók alakultak ki. A folyosó hatását az utcaképben a fátlanság, a betonkerítések sokasága és az ipari épületek komor, magas, egyhangú homlokzata fokozza.

Térhatároló falként jelenik meg a földmű, a távhővezeték és vasúti összekötő híd déli oldalára szerelt – negatív értelmezésű – Patyomkin falszerű vaslemez borítás.

A háttér lehatárolása a vizsgálati térképen nem lehetséges. A látóhatáron megjelenő hegyek, épületek érzékeltetésére csak irányuk feltüntetésével vállalkozhattunk. A háttérben elhelyezkedő felületek befolyásolása aligha lehetséges, míg a sziluetten megjelenő hegyek figyelembevétele bármely fejlesztés esetén is indokolt.

Lényeges, hogy a térrendszerben az adott látvány, tájkép kiknek és honnan tárul fel. Mindenki számára hozzáférhető, tényleges kilátóhelynek a hidakat, a terület közepén áthaladó vasúti töltést, a Kopaszi-gátat és a Budai Malom mögötti Duna-partot tekintettük.

Vizuális-esztétikai tájértékelés

Az értékelési munkarészben cél a vizsgált adottságok egységes, látvány szerinti minősítése. A releváns tényezők kiválasztása után külön-külön foglalkoztunk a partjelleg, a vizuális ártalom és látvány értékelésével, valamint a tájképi potenciál meghatározásával. Jóllehet a területegységenkénti leírást messzemenően vizuális-esztétikai tájrajznak is lehet, illetve kell tekinteni. Egyes jellegzetes részeket fényképek segítségével mutatunk be.

Partjelleg

Lágymányos-Észak-Csepel legfontosabb tájeleme a Duna. A folyó és környezete összekapcsolódási sávja, látható ütközőfelülete a folyópart. A folyópart milyensége ezért tájképi szempontból meghatározó. A folyó és a folyópart kapcsolatát, azaz a partjellegét a partalakulat, a part menti növényzet és a partközeli területhasználat határozza meg (45. táblázat).

Tényezők	Partalakulat	Növényzet	Területhasználat	Pont
Előnyös	plage	zárt	beépítetlen	3
Közömbös	részű	áttört	üdülési-lakó t.	2
Kedvezőtlen	kiépítetlen	nyílt	ipari	1

45. táblázat - A partjellegét ténylegesen meghatározó tényezők csoportosítása és minősítése látványuk szerint

A galériaerdővel folyamatosan kísért Duna menti partszakaszon az átlátást, azaz a növényzetnélküliséget tekintettük előnyösnek. A kopár dél-budapesti városrészen viszont a helyzet fordított.

A pontérték-összesítések alapján határoztam meg a partjelleg értéket. Az előforduló kombinációk alapján, plage–zárt–beépítetlen nem fordult elő, ezért a maximális pontszámot sem tüntettük fel (46. táblázat).

Minősítés	Összpont	Betűjel
Előnyös	6–8	A
Közömbös	5–6	B

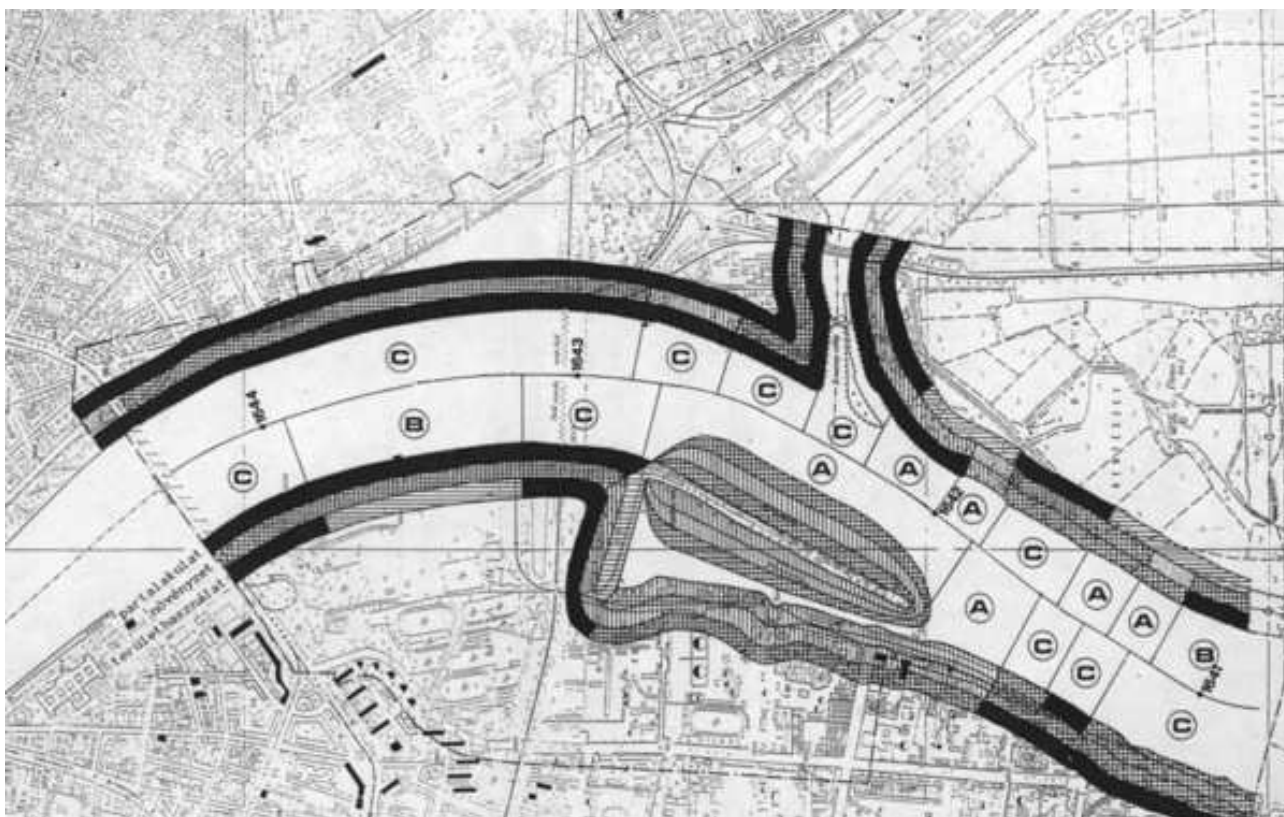
46. táblázat - Partjelleg pontozásos értékelése

Az előnyös, a közömbös és a kedvezőtlen látványú partszakaszok tényleges megoszlását a 47. táblázatban közlöm.

Hely Minősítés	Jel	Pesti km	Budai km	Öböl km	Összesen km	%
Előnyös	A	0,7	1,2	1,8	3,7	42
Közömbös	B	0,2	0,6	0,2	1,0	11,5
Kedvezőtlen	C	2,6	1,5	-	4,1	46,5
Összesen		3,5	2,0	2,0	8,8	100,0

47. táblázat - Partjelleg megoszlása a dél-budapesti Duna-szakaszon

A Ráckevei-ág a dunai látványban nem jelenik meg, ezért a partjelleg összesített minősítésénél sem vettem figyelembe a Kvassay-zsilip előtti és mögötti partszakaszt (260. ábra).

260. ábra - Partjelleg értékelése (Csemez–Kollányi: Vizuális-esztétikai vizsgálat és tájképi potenciál meghatározás Lágymányos–Észak-Csepel térségében, 1991)

Vizuális ártalom

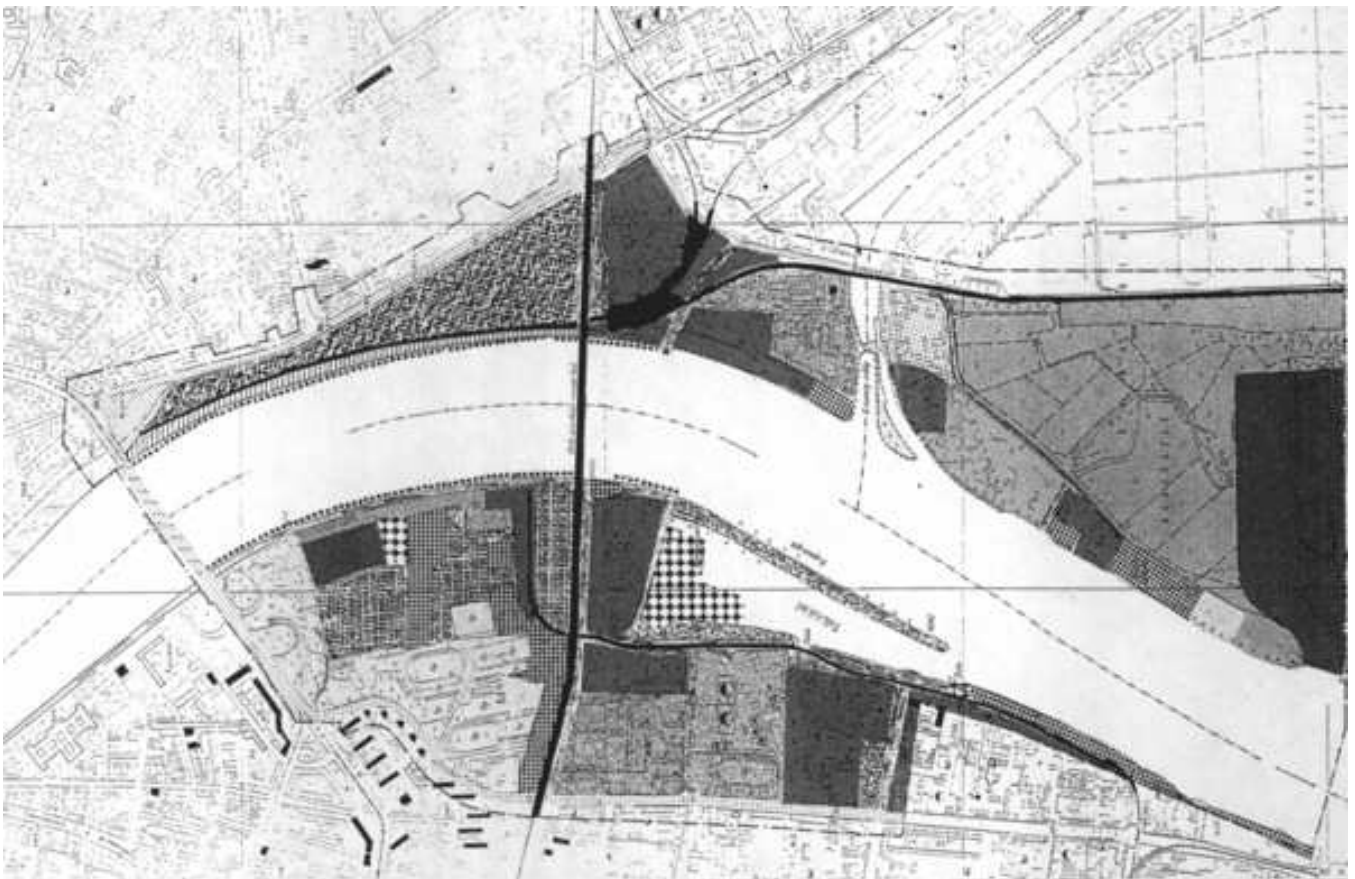
Az egyes terület egységek „vizsgálati” leírása kétségtelenül értékítéletet sugall. A tömör jellemzésből következtetések vonhatók le:

- Petőfi hídtól a Kvassay-zsilipig a Duna-parti sáv vasútvonalakkal, vasúti töltésekkel szabdaltságot kap (VITUKI látványa a toronyház ellenére sem kivétel).
- A Csepel-sziget „szabad” északnyugati csúcsa devasztált terület (szennyvíziszap, kavicsdepó, feltöltés, gépkocsitároló).
- A lágymányosi part mentén egyetemi építkezés, sportpályák, törmeléklerakó és zöldfelület egyaránt található.
- A vasúti töltéstől délre az üdülési és raktározási célokat egyaránt szolgáló Téli-kikötő alakult ki.
- A Duna-part és a Budafoki út között iparterület van.

A jól ismert területhasználatból a látvány, azaz a vizuális ártalomhatás megítélés magától értetődően következik. A jelzőket alfabetikus sorrendben:

ártalmas, beépített, bűzös, csúf, elhanyagolt, elszennyezett, fátlan, felhagyott, feltöltött, gazdátlan, ipari, kétségbeejtő, kopár, lepusztult, meglepő, művi, nemtörődöm, primer, poros, rablógazdálkodó, rendetlen, senki földje, sivár, szabálytalan, szemetes, természetellenes, undort keltő ... azaz rendkívüli módon befolyásolt, megváltoztatott, az ökológiai szemlélet hiányát tükröző.

A jelzők területi megfeleltetésétől eltekintettem. Helyette a vizuális ártalmak feltüntetésével végeztem el az értékelést. Az összehatás alapján megkülönböztettem erősen, közepesen és gyengén károsított, valamint rendezetnek tekinthető felületeket (261. ábra).

261. ábra - Vizuális ártalmak értékelése (Csemez–Kollányi: Vizuális-esztétikai vizsgálat és tájképi potenciál meghatározás Lágymányos–Észak-Csepel térségében, 1991)

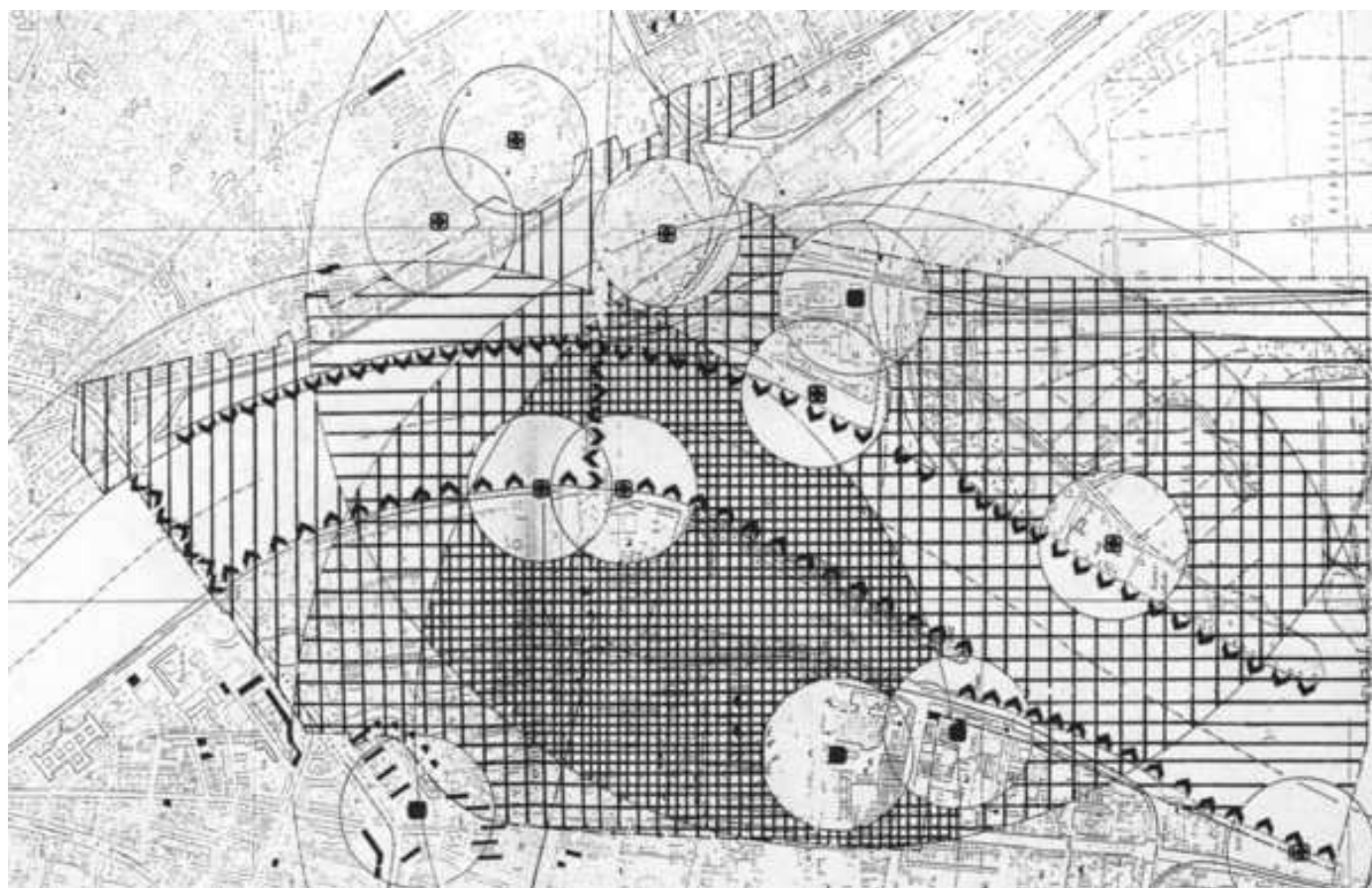
Látvány

A tájkép a nézőpont megválasztása és a markánsan megjelenő építmények láthatósága szerint változik. A térélmény, azaz a látott tér nagysága és formája szorosan összefügg a magasságkülönbséggel. Potenciális

térlelményt sík területen csak a Duna-parttól és a hidaktól lehet kapni, ugyanis a vízfelület beépítetlen, a szintkülönbség pedig – a vízállástól függően – többméteres. A dunai látványt a partnál legfeljebb a kikötő hajók korlátozhatják, azt fa vagy épület nem takarhatja. A látványt a kiemelkedő, elsősorban a pontszerű művi elemek döntően befolyásolják. A láthatóság szerint megkülönböztettem 8–15, 15–30, 30 méternél magasabb építményeket.

A nemzetközi látványértékelési tapasztalatok szerint a megadott magasságú épületek, tornyok, kémények 200 és 1500 méterről, illetve 5 km-ről láthatók sík felületen, takarás nélkül.

A sziluetten, a látóhatáron megjelenő természeti és művi tájalkotó elemek a tájékozódást, a helymeghatározást elősegítik, a vizuális-esztétikai hatást növelik. A hegyek, a házak magasságuk és a közelebb fekvő létesítmények takaró hatása szerint eltérő módon láthatók (262. ábra).

262. ábra - Látványértékelés (Csemez–Kollányi: Vizuális-esztétikai vizsgálat és tájképi potenciál meghatározás Lágymányos–Észak-Csepel térségében, 1991)

Tájképi potenciál

A tájképi potenciál értékének meghatározására az ún. relief, a felszínmozgalmassági, a lejtőkategória és a borítottsági szám, valamint az összhossz-, a periféria-, a látvány- és az agrármutató segítségével kidolgozott módszert szerettem volna alkalmazni.

Az értékelési eljárás „alkalmazhatatlansága”, azaz a természet-közeli állapot teljes hiánya miatt a helyszíni bejárásokon látottak, az ott élők elmondásai és korábbi tájértékelési tapasztalatok alapján kényszerültem a tájképi potenciál „érzékeltetésére”. A tájképi potenciál hagyományos meghatározására ugyanis (táji adottságok hiánya miatt) nem kerülhetett sor.

Az eltérő rendeltetésű felületek összehasonlításának eredményeül alakult ki a sorrend.
Megkülönböztettünk

- közepes
- alacsony és
- rendkívül alacsony „tájképi potenciállal” rendelkező felületeket, továbbá
- magas tájképi potenciállal rendelkező kilátó helyeket.

Kétséget kizáróan a Duna látványa jelenti a terület varázsát, ezért az a terület közepes tájképi potenciállal rendelkezik. A beépítetlen területek és a part menti sáv alacsony, míg a Dunától távolabb fekvő és beépített területek rendkívül alacsony tájképi potenciállal rendelkeznek. A Petőfi híd és részben a vasúti híd, valamint a vasúti töltés tájképi potenciálja azért magas, mert éppen a Duna irányú és nagy távolságú át- és rálátás lehetővé válik.

Világkiállítási területalkalmasság

A tájvizsgálati és a tájértékelési fejezetekben leírtak alapján a térségről alkotott vizuális-esztétikai megítélésünk egyértelmű. A tájképi adottságok megismertetése és bemutatása alapján levont következtetéseket és javaslatokat egyaránt közre adom.

Következtetések

Lágymányos-Észak-Csepel térségét vizuális-esztétikai szempontok alapján kiállítási területként NEM javasoltuk, NEM javasolhattuk!

A summás ítélet indoka:

- a természetszerűség, a természeti elemgyűttesek Teljes hiánya,
- a rendelkezésre álló Időhiány, illetve hátralévő maximálisan négy év miatt (az értékelés 1991-ben készült!), valamint
- az ún. nulla állapot eléréséhez feltétlenül szükséges anyagi ráfordítások Óriási összege.

A természetközelség és az idő hiánya egyértelműen tájépítészeti motivált vélemény, míg a pénzkérdés „csak” gazdasági. Ellenkezőleg, a tájrendezés beruházásérdekelt tevékenység, s a tájépítész előtt nem lehet megoldhatatlan kérdés. Nemleges döntésem némi magyarázatra szorul.

A természetszerűség hiánya a tájban azt jelenti, hogy

- nincs szintkülönbség, azaz domborzati változatosság,
- nincs művelési ág, azaz elsődleges tájszerkezet,
- nincs eredeti talajréteg, azaz termőföld,
- nincs a Duna dinamikáját tükröző partszakasz,
- nincs fás növényzet, azaz erdő, erdősáv, fasor...

Szabad az ökológiai szemlélet előretörése, a tájésztétikai szempontok erősödése idején a természetszerűséget nélkülöző területen az országot reprezentáló Világkiállítást rendezni?

Az idő hiánya azt jelenti, hogy egy tisztességes kiállítási terület színvonalához nélkülözhetetlenül szükséges növénytelepítésre, faültetésre kerülő év sem elegendő, de

- nincs elég idő a kiültetésre kerülő fák felneveléséhez,
- nincsenek nagy tömegben előnevelt idős fák,

- nincs a durva földmunka elvégezve ...

Szabad-e fátlan vagy új telepítésű csenevész növényzetű térségben reprezentáló Világkiállítást rendezni? (A Bundesgartenschau-k területén legalább négy évvel a megnyitás előtt az idős fákat elültették vagy a kiállítást idős, koros faegyüttesben rendezték!)

Javaslatok

A „valamit-valamiért” elvet sokféleképpen értelmezik. Némi túlzással minden „csak” preferálás kérdése. Amennyiben

- a lepusztult városrész szanálása, vagy
- a városközpont közel fekvő térség fejlesztése, vagy
- a Duna létének hangsúlyozása, vagy
- a közlekedési kapcsolatok kihasználása, vagy
- az infrastruktúra-hálózat fejleszthetősége, esetleg
- a kevésbé befolyásolt területek kímélése, vagy
- a hét kilométernyi hosszúságú Duna-part, vagy
- a vízközelség, a dunai látvány kihasználása, vagy
- a főváros központjának kiterjesztése, tehermentesítése, vagy
- a Lágymányos-Észak-Csepel és a Gellérthegy, a Duna-hidak tájképi összehozása,
- a budafoki dombvonulat, a Gellérthegy, a Budai-hegyek koszorú látványának a fővárosi városképbe kapcsolása,
- a két kilométernyi vízparttal rendelkező Téli-kikötő öblének tájrehabilitációja, vagy
- a Petőfi híd budai hídfőjénél lévő parksituáció kihasználása, vagy

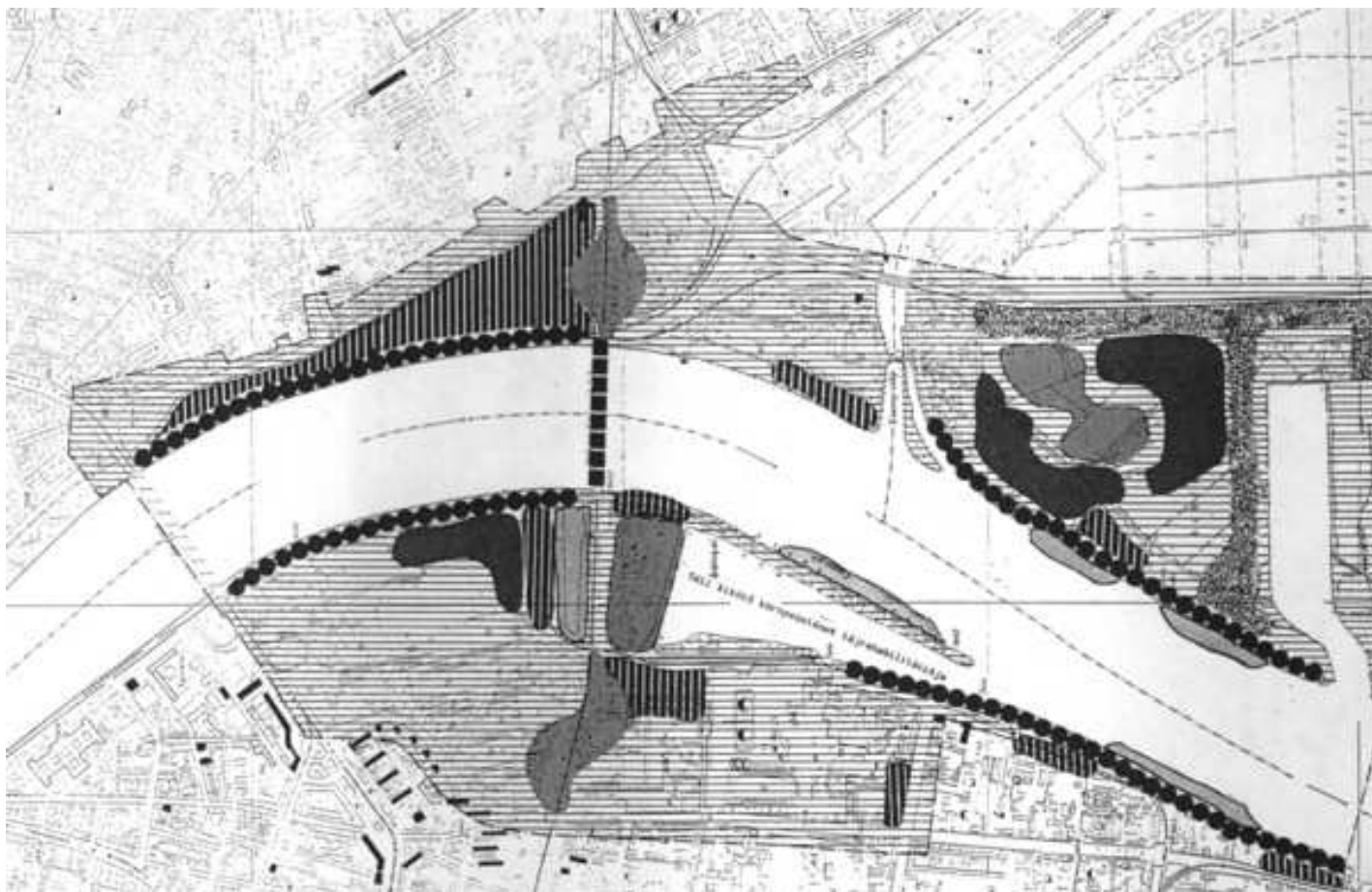
a felsoroltak valamely kombinációja az elsődleges CÉL, akkor arccal a Világkiállítás, a Lágymányos-Észak-Csepel és Dél-Buda felé! De vizuális-esztétikai szempontok alapján a térséget kiállítási területként NEM javaslom.

Mindezek ellenére tájrendezési javaslatot tettem a komfortérzet fokozhatóságára. A tájrendezési tevékenységnek egyik lényege éppen a tájpotenciál növelések előirányozása.

Javaslataimat tájrendezési és szabályozási csoportosításban állítottam össze.

Tájrendezési javaslatok

Tájrendezési javaslataim kidolgozásával cél a tájképi potenciál növelési lehetőségének bemutatása volt. Ugyanakkor nem titkolom, sőt egyértelműen sugallom, hogy a táji, a tájökölógiai, a tájképi szempontok iránt valamennyi érintettnek alázattal kell viselkednie. Meggyőződésem, hogy nemcsak figyelembe kell venni a táji adottságokat, hanem a tájpotenciál növelése valamennyi érintett kötelessége is. A kötelezettség tervezőre, beruházóra, vállalkozóra és döntéshozóra egyaránt vonatkozik (263. ábra).

263. ábra - Tájképi potenciált növelő javaslatok (Csemez–Kollányi: Vizuális-esztétikai vizsgálat és tájképi potenciál meghatározás Lágymányos–Észak-Csepel térségében, 1991)

Javasoltam a Duna-parton faso-rokkal szegélyezett sétány kialakítását

- a két híd között és mindkét oldalon, valamint
- a Csepel-sziget nyugati szélén és
- a lágymányosi iparterület mögött.

Javasoltam kondicionáló hatású erdősáv telepítését

- a HÉV töltése mentén és
- az épülő új kikötőmedence eltakarásként.

Javasoltam öko-vízpartszakaszok rehabilitációját

- a Csepel-szigeten,
- a Téli-kikötő öblének északi irányú bővítésével,
- a Kopaszi-gáton,
- a lágymányosi iparterület Duna felőli oldalán.

Javasoltam az egykori Duna mentén az eredeti nedves biotópok optikai imitálását

- a Déli összekötő vasúti híd budai töltése mentén a jelenlegi árok felhasználásával és
- a Keserű-ér torkolati szakaszánál.

Javasoltam a tájképi potenciál növelése érdekében kilátó félkörtöltés építését az összekötő vasúti hídra vezető töltések mentén

- a bal parton a töltés mindkét oldalán egyet-egyét,
- a jobb parton a töltés északi oldalán kettőt, a délin egyet.

Javasoltam a szintkülönbség növelése érdekében

- térplasztikai megoldást a lágymányosi parton, valamint
- feltöltést a Csepel-szigeti szennyvíziszap lefedéseként és
- kilátódomb építését a Csepel-szigeten.

A javaslatok összegzése felesleges. A késés hatványozottan több anyagi ráfordítással „hozható be”! S a nyugat-európai rendezettséghez szokott szem rendkívül érzékeny a megoldatlanságra, a kapkodásra, a befejezetlenségre, a sivárságra. Az EXPO '96 nem a tájképi potenciál hiányán bukott meg ...

Összegzésként megállapítható, hogy a tájképi potenciál meghatározása, a tájjelleg értékelése összetett feladat. Az általánosítható és a speciális szempontok mérlegelése eredményeképpen került sor a táji adottságok alapján értékelési módszer kidolgozásra a tájképi potenciál meghatározására. A táji adottságok vizuális értékelése során kiderült, hogy a tájképi potenciál meghatározása mellett igen lényeges a térrendszerek minősítése. Jelentősen eltérő a látvány a különböző nézőpontokból, illetve haladás közben. A feltároló látvány a területfejlesztés, a tájalakulás során változik, ez a beavatkozás jellegétől függően lehet előnyös és hátrányos. A kilátóhelyek a tájkép hangsúlyos elemei, ezért megkülönböztetett az értékelésük.

A tájképi potenciál ismerete a szakigazgatási, a tervező, a beruházó, az építő, a kezelő szervek munkáját egyaránt segíti. Térségek, tájegységek, területek vizuális hatásainak megítéléséhez objektív eszköztárnak kell rendelkezésre állnia.

Forrás: www.hik.hu